Урбанистичка историја локације Трга партизана од 16. века до 1961. године

КУЗОВИЋ Р. ДУШКО, Faculty of Architecture,
Eastern Mediterranean University, Cyprus

Прегледни рад
UDC: 711.61(497.11)".../1961"
DOI: 10.5937/tehnika1802195K

Простор града на коме је изграђен Трг партизана је имао динамичну урбанистичку прошлост која се почела развијати од краја 15. века као низ објеката поред тровачког пута. Током 16. и 17. века простор је интензивно изграђен и укључен у физичку структуру града. За време Отоманске управе на локацији се налазио градски стамбено-пословни блок, забележен у аустријским војним картама из 1737. године. Према скици постојећег стања изгорелог дела Ужица из 1863. године на локацији је забележено гробље. Новим планом из 1863. године је предвиђено да се на локацији уреди простор за градски пијац за трговину житом. Планом из 1891. године простор је дефинисан као градски трг. Планом из 1945. године предвиђена је реконструкција локације према начелима модерне архитектуре. Коначно, 1958. године дефинисано је решење Трга партизана. Овај рад анализира, корак по корак, урбанистички статус локације од 15. века до 1958. године кроз писане изворе, карте и планове.

Кључне речи: Трг партизана у Ужицу, урбанистички развој Трга партизана, урбанизам Ужица, урбанизам у Србији 19. века, урбанизам Балкана

1. УВОД

Историју локације на којој се налази Трг партизана можемо пратити кроз документацију и картографске приказе најраније од прве половине 18. века. Дубље у историју можемо трагати кроз описе путописаца током читавог 17. века. Податке о становништву и делатностима које су у насељу Ужице обављане од краја 15. и током 16. века можемо сазнати кроз пописне податаке које је начинила Отоманска управа. Како до сада познати подаци о постојању цивилног насеља Ужице говоре да је основано половином 15. века са тренутно расположивом документацијом можемо сматрати да смо се приближили тренутку настанка насеља.

2. ДОКУМЕНТАЦИЈА

Ужице је пало под отоманску окупацију најкасније 1459. године¹.

Адреса аутора: Адреса аутора: Кузовић Душко, Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Famagusta, North Cyprus Mersin 10, Cyprus

e-mail: dusko.kuzovic@gmail.com

Рад примљен: 11.12.2016.

Рад прихваћен: 26.01.2017.

2.1. Пописи становништва

Пописи града су начињени 1476, 1516, 1523, 1525, 1528. и 1559, 1559/60. и 1572. године. Детаљни попис из 1476. године за Ужице бележи да је „село“, са 64 дома и сви су хришћанске вероисповести.

Насеље је заузимало простор дуж постојеће главне улице са кућама постављеним са једне и друге стране улице на потесу од потока Глуваћког до Урмовачког потока.

Детаљни попис Смедеревског санцака из 1516. године говори да се Ужице састоји из два дела: џемат муслимана (168 домова у две махале) и џемат хришћана (95 домова)².

Сумарни попис Смедеревског санцака из 1525. године у Ужицу бележи 5 муслиманских махала и 1 џемат са хришћанским становништвом³.

¹Зиројевић, Олга, (1973) Ужице до 1683. године, Ужички зборник, број 2, Ужице, стр. 41 – 47.

²Аличић, Ахмет, (1984) Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век, књига 1, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 343-345.

³Аличић, Ахмет, (1984) Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век, књига 1, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 479-485

Детаљни попис санџака Смедерево после 1528. године бележи да Ужице има осам муслиманских махала и један џемат хришћана⁴.

Детаљни попис санџака Смедерево из 1559/60. године бележи да у Ужицу постоји 10 махала и 1 џемат са муслиманским становништвом и 1 џемат са хришћанима⁵.

Детаљан попис Смедеревског санџака из 1572. године бележи 16 махала и 1 џемат муслимана и 1 џемат хришћана⁶.

Слика 1 - Ужички град – план из 1737. године

2.2. Путописци

Хаџи Калфа (прва половина 17. века) Ужице назива „велика касаба“⁷ али не даје посебне податке о појединим деловима града, нарочито не о централном делу насеља.

Евлија Челебија (1664) цивилни део насеља Ужица назива „шехер“ који се налази на удаљености од 2000 корака од тврђаве. Наводи да има 4800 кућа, 34 џамије и 29 махалских месџида, 11 основних школа, 10 теџија, 2 јавна купатила, камени караван-сарај Коџа Мустафа паше, три дрвена и три камена моста и преко стотину воденица⁸.

⁴Аличих, Ахмет, (1984) *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 2, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 348-356.

⁵Аличих, Ахмет, (1984) *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 2, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 43-53.

⁶Аличих, Ахмет, (1984) *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 3, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 265-275.

⁷Новаковић, Стојан, (1892) *Хаџи Калфа или Ђатиб челебија, турски географ 17 века*, Споменик СКА, број 18, Београд.

⁸Челеби, Евлија, (1980) *Путопис, одломци о југословенским земљама*, Свјетлост, Сарајево, 1973, стр. 382; Познановић, Раде, *Записи и сећања о старом Ужицу и последњим ужичким џамијама*, Ужички зборник, број 9, Ужице, стр.111-131.

2.3. Картографски материјал

Најстарији приказ цивилног дела насеља је План турске тврђаве брдско утврђења Ужица у Босни, коју су 2. октобра 1737. године царске трупе предајом запоселе⁹. Улична мрежа у насељу је приказана доста прецизно али на приказу се види постојање блока на месту данашњег Трга партизана. (слика 1)

Ако би смо упоредили план из 1737. године са планом Емануела Шефела из 1863. године налазимо занимљива поклапања у форми градског блока на месту где је саграђен Трг партизана. На плану, 1737. године, на месту данашњег Трга, снимљен је овални блок са објектима. Он је формиран поред улице која води у правцу север-југ ка каменом мосту и пресеца улицу градске чаршије. Објекти у блоку су саграђени на регулационој линији или у средишту парцеле. На плану којим је снимљено постојеће стање 1862. године, 125 гдине касније, на истом месту, приближно истих граница се налази - гробље. (слика 2)

Слика 2 - Ужице, простор Трга партизана: извод из плана из 1737. године (горе) и плана из 1862. године (доле)

На плану Ужица из 1784. године приказан је, поред утврде, и цивилни део Ужица подељен у две целине: Старо Ужице и Ново Ужице. Старо Ужице се налази у зони око садашње Главне улице (паралелно са коритом реке Ђетиње) док се Ново Ужице налази у делу насеља дуж Коштичког потока. Такође је приказано насеље Турица. На основу овог приказа може се закључити да транзитни пут од истока ка западу се пружао садашњом Главном улицом и долином Коштичког потока даље ка Теразије. Са Теразија се спуштао у долину Турице и даље продужавао ка Вишеграду и Сарајеву¹⁰. (слика 3)

⁹Поповић М, (2004) *Ужички град*, Ужице, стр. 22

¹⁰Поповић М, (2004), *Ужички град*, Ужице, стр. 41. (sig. G I b 203)

Слика 3 - Ужички град са делом вароши, план из 1784. године

2.4. Документација 19. век

Јован Перетић, аустријски обавештајни официр, 1784. године, је описао да се цивилни део Ужица састоји од 2900 турских и 100 хришћанских кућа, 17 џамија, 7 кафана и 6 ханова, да су улице поплочане и да има много мостова¹¹.

Документација из прве половине 19. века се састоји се од писаних описа Проте Матеје Ненадовића,¹² Максима Евгеновића,¹³ мајора Грамберга,¹⁴ Јоакима Вујића¹⁵ и Андре Арчибалда Патона¹⁶. Међутим у њима има мало података о Житној пијаци и уопште о урбаној структури града. У погледу издвајају се радови Ото Дубислава Пирха, Стојана Обрадовића и Феликса Каница.

Ото Дубислав Пирх (1829. године) даје мало информација о урбаним карактеристикама Ужица. Помиње да је Ужице, после Бегорад, највећа варош у Србији са лугом пругом дућана који се пружају главном улицом (која тангира просторију на којој је саграђен Трг партизана)¹⁷.

¹¹Пантелић Д, (1936) *Војно-географски описи Србије пред Кочину Крајину од 1783 и 1784 год*, Споменик Српске краљевске академије, Београд.

¹²Ненадовић М, (1951) *Мемоари*, Београд, стр. 181-182.

¹³Евгеновић М, (1877) *Животопис Максима Евгеновића*, Будимпешта, стр. 6.

¹⁴Перовић Д, (1969) *Једно сведочанство о уставним пограничним утврђењима у 1808. години*, 36-рник историјског музеја Србије, број 6, Београд, стр. 3-40.

¹⁵Вујић Ј, (1902) *Путешествије по Србији*, књига 2, Београд, стр. 17-23.

¹⁶Paton A. A, (1845) *Servia*, London.

¹⁷Пирх О. Д, (1983) *Путовање по Србији у 1829. години*, Београд, стр. 151-159

Феликс Каниц, од 1860. до 1867. године, је начинио цртеже Ужица. На бакрорезу Ужички град са околином¹⁸ из 1860. године у средишту претставе је утврђени град. У позадини цртежа је приказан цивилни део града. На реци су приказана два камена моста а од града, који је дат већином у силуети, у два осветљена дела приказан је центар града са чаршијом и српски део вароши са црквом и среским начелством (слика 4).

Слика 4 - Ужички град са околином 1860. године (Феликс Каниц)

На цртежу Феликса Каница из 1860. године под називом Пијаца са златиборцима и Мићићев конак¹⁹ приказан је мотив са градског пијаца. Према околним објектима и објекту у средишту приказа ово би могла да буде прва графичка претстава простора Трга партизана: визура посматрача је усмерена ка брду Забучје, површина пијаце није калдрмисана, пијацу ограничавају претежни приземни објекти. (слика 5)

Слика 5 - Ужице, пијаца и Мићићев конак, из 1860. године (Феликс Каниц)

¹⁸Поповић М, (2004) *Ужички град*, Ужице, стр. 47

¹⁹Каниц Ф, (1987) *Србија, земља и становништво*, Београд, стр. 59.

На цртежу Феликса Каница Мудиров конак²⁰ из 1860. године приказана је камена цамија покривена шиндром. Са десне стране цртежа се налази каменом поплочани тротоар а улица није калдрисана. (слика 6)

Слика 6 - Ужице, Мудиров конак, из 1860. године (цртеж, Феликс Каниц)

Слика 7 - Ужице, Реституција распореда махала пре 1862. године

Скице постојећег стања погорелог дела вароши Ужице начињене су марта 1863. године од стране инжењера Емануела Шефела. На овом цртежу на месту Трга партизана је забележено турско гробље које се простирало унутар корита Уремовачког потока (на западу), данашње улице Петра Ђеловића (на истоку), улице Димитрија Туцовића (на југу) и улице Краља Петра Првог (на северу). Геометрија границе гробља је неправилна и ограничена улицама. На северозападу, захваљујући траси околних улица, је формиран троугаони јавни простор²¹. (слика 8)

Слика 8 - Ужице, Скица постојећег стања, (Е. Шефел) 1863

²⁰Каниц Ф, (1987) Србија, земља и становништво, Београд, стр. 59.

²¹Живковић Н, (1981) Ужице 1862, Ужице, стр. 325

Слика 9 - Ужице, однос стања 2000. и Скице постојећег стања из 1863. године

Први предлог регулационог плана погорелог дела вароши Ужице начињен је маја 1863. године од инжењера Емануела Шефела. Овај план, на месту гробља, предвиђа градски блок (означен словом В). Геометрија новопланираног блока је трапезоидна и његове границе приближно прате границе простора некадашњег гробља. Околне улице су праве као и границе суседних блокова²². (слика 10).

Слика 10 - Ужице, Први предлог урбанистичког плана (Е. Шефел) мај 1863

Други предлог регулационог плана погорелог дела вароши Ужице је са краја 1863. године. Начињен је од стране двојице инжењера, Емануела Шефела и Јосифа Клинара. Простор некадашњег гробља, који је претходним урбанистичким предлогом дефинисан као градски блок трапезоидног облика, је подељен на два блока сложене геометрије а на југу је формиран јавни простор - пијаца. Западни блок је подељен на четири дела. Источни блок није подељен²³. (слика 11).

Слика 11 - Ужице, Други предлог плана (Е. Шефел, Ј. Клинар, Ј. Весели) крај 1863.

²²Живковић, Н., (1981) Ужице 1862., Ужице, стр. 365

²³Живковић, Н., (1981) Ужице 1862., Ужице, стр. 368

Регулациони план окружне вароши Ужице из 1891. године, је начинио инжењер Венцеслав Чихар. Овај план не предвиђа измене простора данашњег Трга партизана који се у овом плану назива Кнез Милошева Пијаца. Са југа се наслања на Кнез Михајлову улицу. На север води Доситејева улица. Нов детаљ је Рајићева улица која са пијаца води ка Душановој улици и дели источни блок на два дела. Поред ње формирана је још једна улица, Кондина улица, која се неправилно пружа кроз северни блок и повезује Душанову и Краљеву улицу. На постојећем стању плана се види да је формиран чврст улични фронт са објектима на регулационој линији међусобно наслањених бочним фасадама једни на друге. На новоформираним улицама улични фронт није у целости формиран²⁴ (слика 12).

Слика 12 - Ужице, Регулациони план града из 1891. године, постојеће стање

Први катастарски премер Ужица је начињен 1934. године. У том тренутку простор је носио назив Карађорђево трг, Доситејева улица носи назив Артиљеријска улица а улица Кнеза Михајла носи назив улица Краља Александра. Грађевинско стање уочљиво са плана је слично стању из 1891. године²⁵ (слика 13).

Слика 13 - Ужице, катастарски снимак из 1934. године (детаљ)

Регулациони план Титовог Ужица за период 1945-1956. година је започет 1945. године, по налогу Министарства грађевина Србије. План је завршила архитекта Ружица Илић. План је разматран

²⁴Народни музеј Ужице, *Регулациони план окружне вароши Ужице* из 1891.године

²⁵Народни музеј Ужице, (1934) *Катастарска општина Ужице*, Детаљни лист број 12, Ужице.

пред Градским народним одбором октобра 1947. Године, а изложен на увид јавности током лета 1949. године. Овај план је донео низ новина и може се сматрати прекретницом у урбанистичком развоју Ужица²⁶. (слика 14)

Слика 14 - Генерални урбанистички план Титовог Ужица, арх. Ружица Илић, 1945. год.

Своје виђење постојећег стања Ужица и новог плана који је предложила 1945. године архитекта Ружица Илић образлаже на следећи начин:

„Сам град је пун, сабијен, као зидовима опкољен. Тло су му саме бујице и неравнине. Улице неочекивано скрећу, забијају се у брег или се претварају у стазу којом се једва пење...Тенденција плана је била: условити прецизну и слободну организацију растерећењем историјског дела многобројних и разноврсних функција, које по природи и територији могу да заузимају одељене површине и то финансирано само за оне елементе, који непосредно утичу на дезорганизацију града. А у композицији: да нови град не ремети лепоту пространства и да та лепота буде стална тема и мотив савког обликовања.“²⁷

Слика 15 - Генерални план Титовог Ужица из 1945. године: простор Трга партизана

Концепција обликовања центра насеља: центар града се формира као визуелно наметљива физичка структура високе спратности а сви остали делови града око центра, кроз спратност, густине становања, тип градње, саобраћајно решење и озелењавање постепено се утопају у околни пејзаж.

²⁶Марковић Ж. (2008) *Цар&Градски мemento*, Ужице, стр. 61.

²⁷Илић Ружица, (1953), *Титово Ужице*, у: Градови и насеља у Србији (ур.Митровић, М.), Народна књига, Београд, стр.120

Заузеће земљишта се постепено, од центра према периферији, смањује и тако формира прелаз ка зеленој зони. (слика 15, 16)

Слика 16 - Генерални план Титовог Ужица из 1945. год: разрада појединих делова

Генерални план Титовог Ужица из 1961. године архитекте Станка Мандића. Град је, сагласно плану из 1945. године, за поједине делове града усвојио урбанистичке планове нижег реда где је планирана изградња.

Детаљно урбанистичко решење на основу Конкурса за Трг Партизана. Два награђена решења двојице архитеката су послужила као основа за Урбанистичко решење које је обрадила архитекта Ружица Илић. Она је у том тренутку била водећи архитекта за израду Генералног плана Титовог Ужица²⁸. (слика 17)

Слика 17 - Трг партизана, однос старе и нове градске структуре

²⁸О овом решењу постоје дисонантне информације. Према Одлуци која замењује генерални урбанистички план за Титово Ужице и Севојно наведени план је усвојен 1955. године од стране Народног одбора Титовог Ужице. Према Решењу број 2 Народног одбора Титовог Ужице од 07.02.1957. године, Комисија за ревизију пројеката је Пројекат Генералног урбанистичко-регулационог плана Титовог Ужица одбила. Претходно иста Комисија за ревизију пројекта је дала план на увид консултантима и експертима за поједина питања: инж. Вељо Драговић, инж. Васо Драговић, инж. Спиро Бошковић, Илија Мићић, председник Милан Јевтовић. На основу Мишљења наведених експерата и на основу сопствене стручне процене Комисија за ревизију пројеката је заседала од 24. до 27. јануара и 5. фебруара 1957. године и донела негативну одлуку.

Детаљно урбанистичко решење Трга Партизана (1958. године), аутор архитекте Станка Мандића. Локална управа је схватила да је у претходном плану подцењена брзина и обим развоја града. Овим решењем Житна пијаца је преобликована, са ње је у потпуности искључен колски саобраћај па простор који је захватала Житна пијаца је остао пешачка зона. Уведени су културни садржаји и вишепородично становање. Садржаји као трговине, угоститељство, биоскоп, који су већ постојали на старој Житној пијаци, су лоцирани у оквиру новопланираних објеката и усклађени са новом формом трга. (слика 18)

3. ЗАКЉУЧАК

Простор на коме је изграђен Трг партизана је имао динамичну урбанистичку прошлост. Као део града Ужица простор се почео развијати од краја 15. века. Најпре као поред тровачког пута који је пролазио кроз долину око кога су се налазиле ретко постављене хришћанске куће. Током 16. и 17. века простор је интензивно изграђен и укључен у физичку структуру новог насеља. Положај поред важне комуникације определио је делатност насељеника на том простору а индиректно и карактеристике физичке структуре.

Слика 18 - Трг партизана урбанистичко решење (1958)

За време Отоманске окупације на том месту се налазио градски стамбено-пословни блок, забележен у аустријским војним картама из 1737. године. Међутим, према скици постојећег стања погорелог дела вароши Ужице из 1863. године на том месту је забележено турско гробље. Након ослобођења нове српске власти су приступиле урбанистичкој реконструкцији насеља.

Новим планом из 1863. године је предвиђено да се уклони гробље и на тој локацији обезбеди простор за градски пијаци. Стицајем околности, међу

неколико градских пијаца (као што је Пијаца код градске цркве, Ракијски пијац, Дрварски пијац и тако даље) пијац у центру насеља је добио примат. На њему је вршен највећи обим промета од свих градских пијаца на којима је дозвољена трговина. Карактерисала га је трговина житом те је захваљујући тој намени добио је назив Житни пијац.

Систем јавних простора у граду је карактерисао низ тргова који су распоређени дуж главне улице. Посматрајући дуж Главне улице, од запада ка истоку формиран су следеће пијаце: Алексића пијаца, Дрварска пијаца, Житна пијаца, Пијаца код градске општине, Пијаца код цркве и Ракијски пијац. Саобраћајно, Житна пијаца, је повезана са главном градском улицом што је дефинисано планом из 1863. године.

Слика 19 - Панорама Титовог Ужица око Трга партизана 1961. године

Са простора Житне пијаце, нова саобраћајница је водила према главној градској касарни и дефинисана је Регулационим планом из 1891. године. Житна пијаца, положајем приступних саобраћајница, је подељена на две целине – источну и западну. У односу на остале градске пијаце била је највећа градска површина: дужина јој је 87 а ширина 50 метара.

Слика 20 - Панорама Титовог Ужица око Трга партизана 1961. године

Уколико се укључи и главна саобраћајница, како је то било за време употребе Трга током пијачних дана и вашара, ширина је износила 63 метра. По ивици Трга, односно по регулацији, у периоду од 1863. до 1891. године саграђен је улини фронт са објектима у низу. Објекти су градили чврст

фронт који је формирао простор трга. Спратност објеката је била приземна, једино, на западној страни Трга изграђен је низ спратних објеката.

Између два светска рата на источној страни Трга саграђен је вишеспратни објектат према пројекту архитекте Миладина Прљевића а на јужној регулацији импозантан пословно-стамбени дво-спратни објектат. Намена скоро свих објектата на Тргу је по правилу била: у приземљу пословање а на спрату становање. Према делатности највише је било механа, а затим трговина. Партер житне пијаце био је скромно обрађен: путем ивичњака од камена дефинисане су коловозне површине Главне улице и Артиљеријске улице. Остатак Трга је у односу на коловоз уздигнут за петнаестак центиметара и обрађен у калдрми. На тај начин, у периоду који је трајао око стотину година, је дефинисан грађевински фонд и урбанистичка површина Житне пијаце.

ИЗВОРИ

Аличић, Ахмет, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 1, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 343-345, 1984.

Аличић, Ахмет, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 1, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 479-485, 1984.

Аличић, Ахмет, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 2, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 348-356, 1984.

Аличић, Ахмет, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 2, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 43-53, 1984.

Аличић, Ахмет, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије 15. и 16. век*, књига 3, Краљево-Чачак-Титово Ужице, стр. 265-275, 1984.

Историјски архив Ужице

Архив Р. Познаногића из Ужица

Архив М. Искрина из Ужица

ПОРЕКЛО ИЛУСТРАЦИЈА

Слика 18. Мандић С, Градски центар у Титовом Ужицу, Разматрања, паралеле и огледи, Београд, 1959.

Слика 1, 3, Поповић М, Ужички град, Ужице, 2004.

Слика 11, 13. Народни музеј Ужице.

Слика 17. Марковић Ж, Цар&Градски мemento, Ужице, 2008.

Слика 4, 5, 6. Каниц Ф, (1987) Србија, земља и становништво, Београд.

Слика 8, 10. Живковић Н, (1981) Ужице 1862., Ужице.

Слика 15, 16, 19, 20. Архива Р. Познановића и М. Искрина из Ужица.

Слика 2, 7, 9, 12. Аутор.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Paton A, A, *Servia*, London, 1845.
- [2] Бркић А, *Знакови у камену, српска модерна архитектура 1930-1980*, Београд: Савез архитеката Србије, 1992.
- [3] Вујић, Ј, *Путешествије по Србији*, књига 2, Београд, 1902.
- [4] Евгеновић. М, *Животопис Максима Евгеновића*, Будимпешта, 1877.
- [5] Живковић Н, *Ужице 1862*, Ужице, 1981.
- [6] Зиројевић Олга, Ужице до 1683. године, *Ужички зборник*, број 2, Ужице, 1973.
- [7] Илић Ружица, *Титово Ужице*, у: Градови и насеља у Србији (ур. Митровић М.), Народна књига, Београд, 1953.
- [8] Каниц Ф, *Србија, земља и становништво*, Београд, 1987.
- [9] Мандић С, *Градски трг у Титовом Ужицу, Функција и композиција архитектуре простора – разматрања, паралеле, огледи*, Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 1959.
- [10] Марковић Ж, *Цар&Градски мементо*, Ужице, 2008.
- [11] Марковић Ж, Станимировић А, Културно-историјско споменичко наслеђе Титовог Ужица, *Ужички зборник*, број 19, Титово Ужице: Народни музеј Ужице, стр. 67, 1990.
- [12] Народни музеј Ужице, *Катастарска општина Ужице*, Детаљни лист број 12, Ужице, 1934.
- [13] Народни музеј Ужице, *Регулациони план окупационе вароши Ужице из 1891.године*
- [14] Ненадовић М, *Мемоари*, Београд, 1951.
- [15] Новаковић Стојан, *Хаџи Калфа или Ћатиб челебија, турски географ 17 века*, Споменик СКА, број 18, Београд, 1892.
- [16] Пантелић Д, *Војно-географски описи Србије пред Кочину Крајину од 1783 и 1784 год*, Споменик Српске Краљевске Академије, Београд, 1936.
- [17] Перовић Д, Једно сведочанство о устаничким пограничним утврђењима у 1808. години, *Зборник историјског музеја Србије*, број 6, Београд, 1969.
- [18] Пирх О. Д, *Путовање по Србији у 1829. години*, Београд, 1983.
- [19] Познановић Раде, Записи и сећања о старом Ужцу и последњим ужичким цамијијама, *Ужички зборник*, број 9, Ужице, стр. 111-131.
- [20] Поповић М, *Ужички град*, Ужице, 2004.
- [21] Челеби Евлија, *Путопис, одломци о југословенским земљама*, Свјетлост, Сарајево, 1973.

SUMMARY

URBAN HISTORY OF SITE OF PARTIZANS SQUARE FROM 16TH CENTURY TO THE YEAR 1961

The area on which the city is built Partisans square in Užice had a dynamic urban history which began to develop from the late 15th century as a series of objects along the street. During the 16th and 17th century the area was extensively developed and included in the physical structure of the city. During the Ottoman administration at the site was a city residential and business block recorded in the Austrian military maps from 1737. According to the sketch of the current situation of the burnt part of Užice in 1863 at the site of the cemetery records. The new plan of 1863 provides that the location of offices space for city beverages to trade grain. The plan from 1891 as a space defined by the following square. The plan of 1945 provides for the reconstruction of locations according to the principles of Modern architecture. Finally, in 1958, defined the solution of Partisans Square. This paper analyzes, step by step, urban location status since the 15th century until 1958, through the written sources, maps and plans.

Key words: Partisans square in Užice, Urban Development Partisans Square, Urbanism of Užice, Urban development of Serbia in the 19th century, Urbanism of Balkans